CRITICĂ ŞI BIBLIOGRAFIE

ÎMPOTRIVA UNOR NOI MANIFESTĂRI DE COSMOPOLITISM ÎN LINGVISTICĂ

IORGU IORDAN: **Nume de locuri româneşti în Republica Populară Română.** (Ed. Acad. R.P.R., 1952, 304 p.)

Lucrarea pe care o publică Prof. Iordan, nu e o lucrare nouă. El însuşi o afirmă: «încă în anul 1918 îi dădusem, în linii mari, forma actuală». (Introducere, pagina XV). Lucrarea redactată în 1918 a apărut pentru prima dată în anii 1924—1926, în limba germană, la Leipzig, sub titlul « Rumänische Toponomastik ». In cei şase ani dela redactare şi până la prima apariţie (1918—1924), Prof. I. Iordan nu a găsit cu cale să întregească lucrarea sa cu toponimia din Transilvania (vezi şi harta la sfârşitul ediţiei germane, cuprinzând numai Moldova şi Muntenia) — ceea ce nu l-a împiedecat să-i dea titlul, inducător în eroare: « Rumänische Toponomastik ». (Notăm că şi în ediţia actuală, Transilvania şi Banatul sunt foarte vitreg tratate).

Evenimentele care s'au petrecut în cei 34 ani: lupta poporului muncitor împotriva exploatatorilor, eliberarea ţării noastre de către Marea Uniune Sovietică de sub fascismul cotropitor şi de sub jugul burghezo-moşieresc, preluarea puterii în stat de clasa muncitoare, construirea socialismului şi revoluţia culturală dela noi în plină desfăşurare, au trecut pe lângă Prof. Iordan fără a-l determina să şi revadă « principiile » lucrării sale concepută în 1918.

Lucrarea Prof. Iordan este lipsită cu desăvârşire de o orientare ştiinţifică clară şi sigură. Profesorul Iordan citează — e drept, o singură dată, în introducere — pe tovarăşul Stalin, dând un citat din « Marxismul şi problemele lingvisticii », care ar trebui să fie călăuza fiecărui lingvist: « De aceea limba şi legile ei de desvoltare pot fi înţelese numai în cazul când sunt studiate în legătură indisolubilă cu istoria societăţii, cu istoria poporului căruia îi aparţine limba studiată şi care este creatorul şi purtătorul acestei limbi »[1]. Dar, cu regret trebue să

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., 1951, p. 47-48.

BDD-A25487 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:42 UTC)

constatăm că citatul din I. V. Stalin e dat în mod formal şi nu constitue un îndreptar în activitatea ştiinţifică a Prof. Iordan. Numai cu trei pagini înaintea acestui citat, Prof. Iordan scrie: « Studiul strict lingvistic al numelor topice trebue să preceadă pe cel geografic, istoric, etnologic etc. ». Cum rămâne atunci cu teza stalinistă a studierii limbii în legătură indisolubilă cu istoria societăţii, cu istoria poporului? !..

Format în şcoala lingvistică burgheză, Prof. Iordan a rămas un consecvent adept al teoriilor antiştiinţifice şi în domeniul toponimiei. !..

Deşi ar fi avut posibilitatea să întreprindă noi cercetări în acest domeniu, să consulte documente istorice, să se informeze asupra uriaşelor progrese făcute de toponimia sovietică, Prof. Iordan, dând o dovadă puternică şi manifestă de cosmopolitism în ştiinţă, îngenunche fără şovăială în faţa « principiilor veşnice » şi neştiinţifice ale unor lingvişti burghezi de teapa hitleristului Gamillschleg şi alţii. !..

Savantul sovietic Serghievschi definind toponimia arată că aceasta cercetează numele de localităţi, râuri, munţi etc. cu scopul de a explica problemele referitoare la succesiunea cronologică şi apartenenţa lingvistică a popoarelor pe baza denumirilor locale. (Izvestia Academii Nauc S.S.S.R., secţia limbă şi literatură, fascicola 4, 1946).

E drept că în introducerea lucrării sale, Prof. Iordan, deşi în mod confuz, încearcă să se apropie de această definiţie: « Toponimia poate fi socotită drept istoria nescrisă a unui popor, o adevărată arhivă, unde se păstrează amintirea atâtor evenimente, întâmplări şi fapte mai mult ori mai puţin vechi sau importante, care s'au petrecut dealungul timpurilor şi au impresionat într'un chip oarecare psihicul popular » (In Introducere, la pagina IV).

Dar enunţarea aceasta este făcută deasemenea formal deoarece nu acesta este drumul pe care merge Iordan. El se menţine pe poziţiile putrede ale toponimiei burgheze oprindu-se exclusiv la importanţa semantică a toponimiei: « Potrivit consideraţiilor făcute în paginile precedente, ar trebui să cercetez toponimia românească din următoarele puncte de vedere: 1. Cum procedează Românii la denumirea locurilor cunoscute de dânşii; 2. Ce fapte de limbă constatăm în nomenclatura noastră topică; 3. In care ţinuturi din cele locuite astăzi de Români găsim dovezi toponimice despre amestecuri etnice. Deoarece studiul toponimiei (nu numai al celei româneşti) cu scopul de a urmări migraţiile popoarelor prezintă dificultăţi mari, pe care nu mă simt în stare să le birui, îmi limitez cercetarea la punctele 1 şi 2 ». (In Introducere, la pagina XVII).

Prin această « limitare » I. Iordan dă dovadă că ignorează în mod conştient importanţa toponimiei pentru studiul istoriei limbii şi poporului nostru şi adoptă o atitudine străină unui adevărat om de ştiinţă, declarând că el, profesorul Iordan, care se ocupă de multe decenii cu toponimia, nu se simte în stare să « birue dificultăţile ce prezintă urmărirea migraţiilor popoarelor ». Păstrând principiile şi metodele toponimiei burgheze, Iordan se situează pe poziţii anti-

BDD-A25487 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:42 UTC)

științifice, retrograde care frânează desvoltarea lingvisticii și în acest domeniu important. . . .

Pentru Iordan, « criteriul semantic » este de fapt singurul criteriu al cercetării toponimice. Aceasta a afirmat-o în 1918 și aceasta o afirmă, cu aceeași tărie și în prefața lucrării sale reeditate în 1952: « Am adăugat un important număr de numiri nouă, aparținând atât Țării Vechi, cât și celorlalte provincii ale Republicii Populare Române . . . Mai totdeauna m'am ținut de clasificarea acceptată dela început, în sensul că dintre toponimicele celorlalte provincii am ales, de obicei, pe acelea care intrau în această clasificare. Procedeul se impunea oarecum dela sine: cercetarea toponimiei trebue să pornească dela însemnarea numelor respective, oricare ar fi scopul mai îndepărtat pe care-l urmărim, așa că o grupare a lor după criterii semantice este nu numai recomandabilă, ci și inevitabilă ».

Dar nu numai principiile, ci și planul lucrării și clasificarea materialului au rămas neschimbate. « Pretutindeni — scrie în același pasaj Prof. Iordan — întâlnim aplicarea acelorași principii, când e vorba să se numească locurile și așezările omenești ». Condus de astfel de « principii eterne », ignorând noile cercetări și importantele rezultate ale toponimiei sovietice, Prof. I. Iordan n'a făcut altceva decât să adaoge la o lucrare scrisă acum 30 de ani câteva fișe noi așezându-le în compartimentele dinainte fixate după aceleași considerente semantice.

In bibliografia lucrării (la paginile 291, 292) nu se recomandă nici o singură lucrare sovietică (doar în notele din subsol, unde se referă și la alte lucrări decât cele date în bibliografie, amintește o singură dată de lucrarea lui Serghievschi). In bibliografie se citează 22 periodice, printre care reviste ca « Grai și suflet », periodice din Germania hitleristă, Ungaria hortistă etc., dar nici o singură revistă sovietică, nici o publicație a Academiei U.R.S.S., deși sunt cunoscute uriașele realizări obținute de lingvistica sovietică în ultimii doi ani.

Criteriul « semantic » după care s'a condus Iordan transformă lucrarea sa într'o simplă catalogare a diverselor nume de locuri românești.

După lectura atentă a primului volum al lucrării nu ne-am putut lămuri nici pe departe asupra problemelor fundamentale ale toponimiei române, nu am putut trage nici o concluzie. Există în cartea lui Iordan un material vast, variat, un « dicționar » de nume de locuri, fără legătură cu istoria poporului nostru, cu istoria popoarelor care au trăit sau trăiesc în țara noastră.

E de ajuns să aruncăm o privire asupra cuprinsului lucrării pentru a ne da seama unde duce clasificarea după criterii « semantice » a numelor de locuri. Găsim aici: nume care arată forma locului (Deal, Gaură, Pâlnie, Groapa), care arată o însușire a locului (Deasa, Frumoasa, Puturoasa, Retezat, Tâmpa) — toponimice derivate dela nume de persoane (cu preferință ale proprietarilor de sate și moșii), sau dela ocupații diferite ale locuitorilor (Blănari, Cărbunari, Zlătari). Astfel de criterii sunt pur formale, obiectiviste. Ele nu țin socoteală de originea numelor

BDD-A25487 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:42 UTC)

(română, slavă, maghiară etc.), de epoca în care au intrat în limbă, de întreaga toponimie a regiunii în care se află locul indicat. Lucrând după astfel de criterii obiectiviste, Iordan încearcă să conteste toponimiei însemnătatea ei ca izvor al cercetării istorice, al istoriei limbii, al istoriei poporului, ca ajutor în cunoaşterea istoriei vechi pentru care nu avem alte izvoare de documentare.

Iordan credea că folosind criteriul semantic este scutit de orice efort de cercetare ştiinţifică. Lipsa de precizie ştiinţifică se reflectă şi în felul de a aduna materialul: « Am folosit — scrie autorul — . . . diverse publicaţii, de toate felurile, pe care le voi aminti la locul cuvenit » (Introducere, p. XV). Aceeaşi atitudine reiese şi din expresia repetată a autorului, care foloseşte adesea argumentul: « până la proba contrarie », sperând că aceasta ţine locul unei documentări ştiinţifice serioase. Tot ca o încercare de a justifica lipsa de documentare ştiinţifică este şi procedeul de a face apel mereu la « simţul său lingvistic »: « Am impresia — scrie Iordan — că dela Focşa, Paşca, Roşca etc. nu sunt posibile (mă refer la simţul meu lingvistic, nu la normele derivative ale limbii noastre) formaţii în -eşti. De aceea nu întâlnim niciun toponimic Focşeşti etc. ci numai Focşani, Paşcani, Roşcani » (la pagina 123). Iordan ignorează existenţa legilor obiective de desvoltare ale limbii, legi care sunt independente de « simţul sau sentimentul său lingvistic ». Noi credem că atunci când din Focşa nu derivăm forma Focşeşti, ci Focşani, nu este vorba de simţul lingvistic al Prof. Iordan, ci de o normă obişnuită de derivare a limbii române. Dar pentru el simţul sau sentimentul său lingvistic este mai important decât legile obiective de derivare ale limbii noastre.

Prof. Iordan nu s'a desbărat nici de latinomanie în analiza etimologică a toponimelor. Astfel pentru a se apăra pe sine caută să-i salveze pe latinomanii mai vechi. Aşa de exemplu, chiar în introducere (la pagina VI, nota 1, în subsol), el scrie: « Să se compare, în alt sens, şi cazuri ca Repedele sau Valea Repede, numele latinesc pe care-l poartă un afluent al Bistriţei ». « Repedele » sau « Valea Repede » nu este un nume latinesc, ci numele românesc al râului, care a putut fi dat ieri, care poate fi dat mâine sau oricând, deoarece cuvintele « vale » şi « repede » sunt cuvinte absolut curente ale limbii noastre. Solidarizarea lui Iordan cu vechii lingvişti reacţionari cărora le scuză, plin de bunăvoinţă, şovinismul şi lipsa de probitate ştiinţifică pe motivul că « au greşit într'un domeniu atât de ingrat ca cel al toponimiei » (p. VII) este deosebit de semnificativă.

La pagina XIV, vorbind despre conţinutul unei cărţi apărute în 1941 (în plin fascism) la Budapesta, scrie: « nimic nou faţă de ce ştim deja despre atitudinea de pe vremuri a învăţaţilor maghiari în această materie ». « Învăţaţii » unguri de care aminteşte Iordan s'au pus în slujba politicii de asuprire a naţionalităţilor, în slujba propagării urii între naţiuni, aşa cum unii « învăţaţi » români, de talia lui Puşcariu, făceau acelaşi lucru, în slujba regimului burghezo-moşieresc din ţara noastră. Vorbind de manifestările şovinismului sălbatic, practicat la noi în timpul războiului criminal antisovietic, I. Iordan le caracterizează ca « manifestări maladive » (la pagina 147), arătând astfel o adevărată compătimire pentru

BDD-A25487 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:42 UTC)

fascişti notorii, duşmani înverşunaţi ai poporului nostru. In general, există la Iordan o tendinţă vădită de a minimaliza curentele şovine, atunci când e vorba de şovinism « românesc ».

Sunt nenumărate exemple în cartea lui Iordan care dovedesc o poziţie neprincipială, nemarxistă, atitudine plină de reverenţă faţă de clasa moşierilor, faţă de dregătorii regimurilor trecute etc. La fel de neprincipial este autorul şi faţă de rezultatele cercetării toponimice din ţara noastră între cele două războaie mondiale. Deşi se ştie cât de săracă este încă cercetarea toponimiei la noi, cât de mult mai este încă de făcut în această direcţie, totuşi el găseşte cuvinte de laudă pentru aceste cercetări: « In schimb — scrie Iordan — după 1918, cercetările de acest fel (e vorba de cercetările din domeniul toponimiei române, *Nota red.*) se înmulţesc şi se îmbunătăţesc considerabil, aşa că astăzi problemele fundamentale, precum şi o bună parte din materialul toponimic, pot fi socotite ca asigurate din punctul de vedere al soluţiilor şi al explicaţiilor care s'au dat » (la pagina XII). Despre faptul cum sunt « asigurate problemele fundamentale » ale toponimiei române, ne putem uşor da seama, dacă ne gândim că autorul însuşi declară în aceeaşi introducere că nu se simte în stare să atace problema migraţiunii popoarelor, problema succesiunii cronologice a popoarelor pe teritoriul nostru, problemă centrală a toponimiei.

In zadar vom căuta în lucrarea lui Iordan legătura dintre limbă şi istorie. « Ar trebui să dispunem — spune într'un loc (la pagina 32) — de izvoare istorice neîndoelnice, şi acest mijloc de documentare mie îmi lipseşte ». Iordan se laudă că nu se referă la documentele istorice şi nu-l stinghereşte faptul că ultimele descoperiri din domeniul trecutului poporului nostru i-au rămas complet străine. Nimic din constatările cuprinse în lucrarea de care ne ocupăm nu lasă să se întrevadă trecutul de luptă al poporului nostru împotriva exploatării şi asupririi. Este o atitudine sfidătoare, de ignorare a adevăratei istorii a patriei noastre. In lucrarea lui Iordan, nu se vorbeşte niciodată de clase şi lupta de clasă şi nici de felul cum se oglindesc acestea în toponimie. Chiar atunci când este nevoit să vorbească la capitolul « Sociale » — despre clase, el se eschivează. In întreg capitolul « Sociale » el nu face nicio aluzie la existenţa claselor exploatatoare şi a celor exploatate şi a luptei dintre ele, sub regimurile trecute din ţara noastră.

Iordan, sfidând veacurile de luptă a poporului nostru muncitor împotriva exploatatorilor moşieri şi burghezi, în loc de clase sociale, vorbeşte despre « categorii sociale » cu caracter strict judiciar sau administrativ. Cităm: « Multe nume de locuri româneşti stau în legătură cu diverse aspecte ale raporturilor dintre indivizi şi societate. Unele ne trimet la anumite categorii sociale cu caracter strict juridic sau administrativ, altele la poziţia cetăţenilor faţă de fisc, altele la ocupaţiile lor zilnice etc. Toate pornesc dela trăsături particulare mai mult ori mai puţin distinctive, care fac ca posesorii lor să aibă o situaţie specială în mijlocul celorlalţi oameni şi să se deosebească, prin urmare, de aceştia » (la pagina 168).

BDD-A25487 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:42 UTC)

Aceeaşi atitudine se manifestă şi faţă de toponimia nouă, faţă de numirile date locurilor dela eliberarea ţării noastre. Ce frumos capitol ar fi putut să scrie un cercetător legat de cauza poporului, studiind sutele de nume ale localităţilor unde se ridică marile construcţii ale socialismului, ale oraşelor şi satelor noi, ale gospodăriilor colective care se construiesc mereu pe întinsul ţării noastre. In locul acestui studiu Iordan dă o înşiruire seacă, obiectivistă, de nume noi. In această listă, numiri, ce ne sunt dragi, sunt înnecate într'un noian de nume necunoscute sau chiar odioase. Prof. Iordan caută să arunce vina asupra altora: « nu s'a procedat cu toată grija necesară la schimbarea toponimicelor de acest fel; au rămas multe nume de oameni vechi, care n'au fost deloc progresişti, ci, dimpotrivă, reacţionari notorii » (la pagina 148). Cercetând însă mai cu atenţie lista, vedem că lipsesc nume noi ca Năvodari, Poarta Albă, Hidrocentrala V. I. Lenin şi că nu se indică numele niciunei gospodării colective. Lipsurile acestea denotă clar şi fără putinţă de tăgadă, cât interes poartă Prof. Iordan realizărilor din ţara noastră, mersului rapid şi sigur al ţării noastre pe calea construirii socialismului.

Lipsa unui adevărat ataşament pentru poporul muncitor deschide larg porţile pentru cosmopolitism, pentru ploconire în faţa occidentului. Această ploconire o putem urmări în toată lucrarea: exemplele din toponimia străină sunt luate din Elveţia (la pagina V), din Tirolul italian (la pagina XVII), din Italia (la pagina VI), iar pentru a vedea cum se naşte o toponimie sub ochii noştri, ne invită să cercetăm . . . America (la pagina 147). Nimic din ţările de democraţie populară, unde se petrec prefaceri atât de adânci şi de rapide, chiar sub ochii noştri şi nimic, nici un exemplu din Uniunea Sovietică, unde toponimia este în permanentă prefacere după Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie. Neglijarea aceasta a ştiinţei şi a realizărilor sovietice, a limbii ruse şi a influenţei ei asupra toponimiei noastre se manifestă în întreaga lucrare. Aceasta se vede clar şi din bibliografia folosită de autor. Chiar dela prima pagină a introducerii, Iordan se referă la sinonimele germane şi franceze şi nici nu face apel la bogatele sinonime ale limbii ruse, unele mult mai apropiate de ale noastre.

Iată şi alte exemple de ploconire faţă de « occidentali », de glorificare a războiului imperialist din 1916—1918. La pagina 145, în nota 18 se spune despre Berthelot « generalul francez, care a ajutat, în 1917, la refacerea armatei noastre şi a contribuit astfel la victoriile din acelaşi an ». Se ştie însă foarte bine că numai interesele imperialismului francez l-au adus pe Berthelot în ţara noastră, cu intenţia de a pregăti o armată contrarevoluţionară, de intervenţie împotriva Uniunii Sovietice. Glorificarea « marilor aliaţi » se exprimă şi în nota 3, dela pagina 158: « In ce priveşte Marna Nouă, semnificaţia este la fel de clară: biruinţa câştigată de francezi la Châlons sur Marne a făcut indirect, posibilă unirea ţinuturilor de peste munţi cu Ţara Veche. Dacă nu mă înşel şi o sală de întruniri publice (sau sediul unei asociaţii) din Bucureşti s'a numit, un timp, Marna » (la pagina 158). Prof. Iordan se înşală, însă, Sala Marna îşi

BDD-A25487 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:42 UTC)

are numele dela foştii proprietari ai acestei săli, care au ţinut să-şi eternizeze propriul lor nume şi nu lupta dela Marna. Ei se numiau Popescu *Mar*(ia) şi *Na*(e). Prin rectificarea aceasta, nu voim să scădem cu nimic atitudinea de ploconire a lui Iordan faţă de imperialiştii francezi. În tot cazul e caracteristic că a ţinut să pomenească sala de întruniri Marna, dar n'a ţinut să amintească, niciodată în lucrarea sa, Hidrocentrala V. I. Lenin. Iată unde poate să ducă lipsa unui adevărat patriotism şi ploconirea în faţa ştiinţei burgheze.

★

La sfârşitul acestei recenzii, ne întoarcem la ceea ce am constatat la început: lucrarea de faţă, nu e decât o reeditare (cu unele adausuri, dar fără să schimbe nimic esenţial) a unei lucrări vechi, de acum 34 de ani, a Prof. Iordan.

In ultima pagină citim că ea a fost dată la cules la 12 Iulie 1952. Peste câteva zile, la 28 Iulie au avut loc desbaterile asupra Dicţionarului Limbii Române, dicţionar redactat sub conducerea Prof. Iorgu Iordan. Desbaterile au dus la concluzia formulată astfel de Preşedintele Academiei, Acad. Traian Săvulescu, «de s'ar fi dat bun de tipar materialului existent, s'ar fi săvârşit o crimă faţă de popor, faţă de Instituţia aceasta şi s'ar fi compromis însăşi Lingvistica şi reprezentanţii ei».

La redactarea Dicţionarului în forma care a fost respinsă de Prezidiul Academiei R.P.R., nu s'au aplicat învăţăturile staliniste despre limbă, ci s'a mers pe linia trasată de către lingviştii reacţionari. I. Iordan, care a condus lucrările dicţionarului în acea vreme, după critica pe care a primit-o, ar fi trebuit să revizuiască în adâncime şi nu formal, toată activitatea sa în domeniul lingvisticii. El însă n'a făcut aceasta. Nici după dezbaterile asupra dicţionarului nu a socotit necesar să facă o revizie serioasă şi temeinică a lucrării editate acum, dovedind astfel că n'a reuşit încă să se desprindă de pe poziţiile neştiinţifice pe care se afla în 1918.

In urma demascării poziţiei reacţionare a unor lingvişti din ţara noastră, printre care un loc de frunte îl ocupă Iorgu Iordan, era de aşteptat ca aceştia să ia atitudine hotărîtă faţă de vechile lor greşeli, şi în noile lucrări pe care le dau publicităţii să se vadă sincera lor orientare către învăţătura stalinistă. Iorgu Iordan continuă însă să se menţină cu încăpăţânare pe vechile poziţii neştiinţifice şi reacţionare, iar autocriticile pe care şi le face cu uşurinţă în diferite ocazii, se dovedesc a fi manifestări formale şi oportuniste.

O vină deosebită în apariţia unei astfel de lucrări împregnată de cosmopolitism şi obiectivism, lipsită de orientare ştiinţifică justă, o poartă desigur şi Comitetul de Editură al Academiei R.P.R., care nu s'a achitat de sarcina de mare răspundere pe care o are de a asigura publicaţiilor sale nivelul corespunzător înaltului for care este Academia R.P.R. Editura Academiei R.P.R. trebue să analizeze adânc cauzele care au permis apariţia unei lucrări atât de greşite ca orientare ştiinţifică şi să ia măsuri pentru ca pe viitor publicaţiile sale să poată fi folosite în lupta pentru o justă orientare a activităţii ştiinţifice în ţara noastră.

Revista noastră va reveni asupra problemelor ridicate de lucrarea despre Toponimia românească şi invită pe toţi cei ce se preocupă de acest sector important al lingvisticii, să-şi spună cuvântul în coloanele ei.

Prof. V. CHERESTEŞIU

BDD-A25487 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:42 UTC)